

Předmluva k druhému vydání *Ospravedlnění dobra*

Vladimír Sergejevič Solovjov

Solovjov, V. S.: Předmluva k druhému vydání *Ospravedlnění dobra*. In: *Ostium*, roč. 16, 2020, č. 3.

Tuto knihu jsem napsal za účelem *ukázat dobro jako pravdu*, tedy jako jedinou pravou a od začátku až do konce správnou životní cestu pro ty, kdo se pro ni rozhodnou. Mám zde na mysli Dobro ve své podstatě; ono a jen ono je svým vlastním ospravedlněním a ospravedlňuje také naši důvěru v něj. Ne nadarmo se k onomu podstatnému Dobru obracíme nad otevřenou rakví, v okamžiku, kdy *zřejmě* nic jiného nebylo ospravedlněno: „Požehnan buď, Hospodine, vyučuj mě v tom, co nařizuješ.“^[1] V životě jednotlivců i společností a také ve světových dějinách se dobro ospravedlňuje vlastními, tedy dobrými a správnými cestami. Morální filosofie jako věrná družka Dobra, která pochopila tyto cesty v minulosti, je ukazuje v přítomnosti pro budoucnost.

Když se vypravujete na cestu a berete si s sebou knižního „Průvodce“, hledáte v něm pouze správné, úplné a věcné instrukce pro vámi vybranou cestu. Tato kniha se vás nebude snažit přesvědčit o tom, abyste jeli do Itálie nebo do Švýcarska, když jste se rozhodli jet na Sibiř. A stejně tak vás nebude lákat na zaoceánské plavby, pokud vám vaše prostředky vystačí jediné na cestu k Černému moři.

Etika není ničím více než systematickým ukazatelem pravé cesty na pouti životem jednotlivců i národů. Zodpovědností autora je tedy pouze správnost, úplnost a souvislost jeho instrukcí. Ale žádný výklad mravních norem, tedy podmínek, za jakých bude dosaženo pravého cíle života, nemá smysl pro člověka, který si tento cíl nevybral a směřuje k jinému cíli. Když někdo vědomě zvolí horší, mapa důležitých zastávek na cestě za lepším je nejen neužitečná, ale i rozčilující, a jako připomínka špatné volby dokonce urážlivá – a to především v těch případech, kdy je tato volba v hloubi duše bezděčně a nevědomky pocíťována jako nevratná a zároveň hloupá.

Nechci hlásat mravnost a usvědčovat její opak. Považuji to za úkol pro smrtelníka nejen bezpředmětný, ale také nemorální, protože takový úkol předpokládá nespravedlivý a domýšlivý soud, že jsem lepší než ostatní. Pro nás nemají význam dílčí, byť sebesthorší odklony od pravé cesty, ale pouze všeobecný, rozhodný a rozhodující *výběr* mezi dvěma cestami, pokud je učiněn při plném a jasném vědomí. Ale činí takové rozhodnutí každý člověk? Není pochyb o tom, že tento výběr neučiní ti, kdo zemřou příliš mladí. Ale cožpak většina dospělých je o tolik více sebeuvědomělá? Musíme říci ještě to, že i když se vědomá volba uskuteční, není to na pohled patrné. Zatím neexistuje pro výběr mezi těmito cestami žádné empirické ověření a tento výběr tedy není v praxi ověřitelný. Viděl jsem mnoho zvláštního a podivného, ale nikdy jsem ve světě neviděl dvě věci: zcela přesvědčeného světce a zcela přesvědčeného zločince. A všechno to pseudomystické roztrubování, které podle vnějších znaků rozděluje lidi na černé a bílé, oživené a neoživené, spasené a odsouzené, mi akorát připomíná prohlášení bodrého stárka:

Ani ve snu tenhle div!
Čtyřicet jsem roků živ –
ale to mi novinkou,
na vědrech že šporny jsou.^[2]

A zároveň si vzpomínám na univerzitní lekce zoologie o bezobratlých a o embryologii, které jsem navštěvoval už dávno a z nichž jsem si odnesl mimo jiné docela určité představy o dvou všeobecně známých pravdách: totiž že v prvopočátečních stádiích organického života může rozlišit rostlinné formy života od živočišných jen biolog, a někdy dokonce jen s odřenýma ušima; a také že pouze embryolog, a rovněž s odřenýma ušima, může v různých stádiích nitroděložního vývoje rozlišit zárodek člověka od zárodku nějakého jiného, a dokonce i zcela nedobrého živočicha. A není tomu zrovna tak i v dějinách a ve světě morálky? Také v jeho počátečních stádiích jsou dvě životní cesty skutečně blízké a na pohled neodlišitelné jedna od druhé!

Proč tedy, když mluvíme o morálce, mluvíme o výběru pouze mezi *dvěma* cestami? To proto, že i přes hojnost forem a projevů života k sobě samému, k jeho žádoucím naplnění a zvěčnění, vede pouze jedna cesta. Ale všechny ostatní cesty, které jsou na ni zpočátku tak podobné, vedou na opačnou stranu a stále osudověji se od ní vzdalují a slévají se mezi sebou, až se nakonec spojí do jediné cesty věčné smrti.

Někdo chce mezi těmito dvěma principiálními cestami najít ještě jinou cestu, ani dobrou, ani zlou, ale přirozenou či zvířecí. Praktický princip, nadřazený této cestě, je nejlépe vyjádřen v němčině, v aforismu, který nebyl znám ani Heglovi, ani Kantovi: Jedes Tierchen hat sein Pläsierchen. To je bezesporu pravda, jen je potřeba doplnit ještě jiné, stejně bezesporné tvrzení: Allen Tieren fatal ist zu krepieren.[3] Tímto doplněním se vyjasňuje, že ona domnělá třetí cesta, v principu zvířecí, končí tím, čím končí i druhá cesta - smrtí.[4] Člověk se nemůže nijak vyhnout tomuto dilematu, jaké představuje definitivní výběr mezi dvěma cestami - cestou dobra a cestou zla. Připusťme, že bychom se rozhodli pro třetí cestu, která není ani dobrá, ani špatná, ale prostě přirozená. Ale ta cesta je přirozená právě a jedině pro zvířata a jedině proto, že zvířata nic nerozhodují a sama si nevybírají mezi touto cestou a nějakou jinou. Zvířata pasivně směřují po této cestě, na kterou jsou odkázána cizí vůlí. Ale když se člověk *aktivně* rozhodne jít cestou morální *pasivity*, evidentně lže, vytváří nepravdu a nezákonnost, a zjevně tak nevstupuje na cestu života, ale na tu z možných cest lidským životem, která se přinejmenším na konci (pokud ne už na samém začátku) ukáže být cestou věčného zla a smrti. A hned je vidět, že tato cesta je *horší* než cesta zvířecí. Naši menší sourozenci mají bezpochyby city, i když postrádají skutečný rozum. I když se nemohou stydět za svou přirozenost a za její hloupou cestu končící smrtí a nemohou ji ani plně odsoudit, očividně se tím v důsledku svých citů trápí a touží po něčem lepším, co neznají, ale co cítí. Tuto pravdu, formulovanou kdysi a lépe apoštolem Pavlem (Řím. VIII 19-23) a později poněkud chabě opakovanou Schopenhauerem, může potvrdit jakýkoliv pozorovatel. Na lidské tváři nikdy nezahledneš ten pohled hlubokého a bezvýchodného smutku, který na nás někdy bez jakékoliv zjevné příčiny hledí zpoza zvířecí fyziognomie. To ale znamená, že člověk nemůže zůstat na úrovni spokojeného zvířete už proto, že zvířata vůbec nejsou se svým stavem spokojená. Rozumný člověk nemůže být zvířetem, chtěl nechtěl musí volit mezi dvěma cestami: buď se stane vyšším a lepším, než je jeho materiální složka, nebo se stane nižším a horším, než je zvíře. Člověku je ale vlastní nikoliv to, *čím* se stává, ale to, že *se stává*; to mu nelze upřít. Co má člověk z toho, že pomlouvá své mladší sourozence? Co má z toho, když si vybírá cestu odporující životu i přirozenosti, cestu dáblského přesvědčení o tom, co není správné, a lživě ji nazývá zvířecí a přirozenou?

***

Nejvíce ze všeho jsem v této knize chtěl vysvětlit následující: Jediná cesta Dobra se precizuje a stále lépe odpovídá na rostoucí komplexitu světa - jeho přirozenosti i jeho dějin. Tato cesta přitom zůstává věrna sama sobě, a tím se také ospravedlňuje. Hlavním požadavkem etiky je vymezit v tomto bezpodmínečném principu dobra vnitřní a mnohostranný vztah mezi pravou vírou a zdravou politikou. Tento požadavek nemůže nikoho urazit, protože pravá víra se nemůže nikomu vnucovat a stejně tak kdejaká politika může být i nezdravá - pochopitelně na vlastní nebezpečí. Etika se zároveň musí zřící veškerých snah ovládat jednotlivce pomocí jakýchkoliv uměle vytvořených a vnějších

pravidel chování, která jsou definována jako bezpodmínečná. Pokud by čtenář v kterémkoliv místě mé knihy objevil podobnou „poučku“, nechť věří, že buď mě on nesprávně pochopil, nebo jsem se já nesprávně vyjádřil.

Dal jsem si ovšem záležet na tom, abych se vyjadřoval co nejjasněji. Když jsem začal chystat toto druhé vydání, přečetl jsem během devíti měsíců pětkrát celou knihu, přičemž jsem pokaždé vpisoval vyjasňující doplnění, drobná i rozsáhlá. I když i poté zůstalo v mém výkladu mnoho nedostatků, doufám, že žádný z nich mě nestaví do nebezpečné pozice: „Zlořečený, kdo koná Hospodinovo dílo nedbale!“^[5]

***

Při psaní knihy mi tato byla nejednou užitečná; možná je to zárukou toho, že mé dílo nezůstane zcela bez užitku ani pro čtenáře, což by bylo dostatečným ospravedlněním mého „ospravedlnění dobra“.

Vladimir Solovjov

Moskva

8. prosince 1898

Z ruského originálu СОЛОВЬЕВ, В. С.: Предисловіе ко второму изданію. In: *Собрание сочиненій Владимира Сергѣевича Соловьева* (Predislovie ko второму izdaniju. In: *Sobranie sočinenij Vladimira Sergejeviča Solovjova*). Том VII, 1894–1897. С.-Петербургъ: Изданіе Товарищества «Общественная польза», 1903, с. 1–4 přeložila Markéta Poledníková.

P o z n á m k y

^[1] Žalm 119:12. Pozn. překl.: V daném kontextu bychom žalm mohli přeložit také následovně: „Požehnán buď, Hospodine, vyučuj mě v tom, co *ospravedlňuješ*.“

^[2] Pozn. překl.: Citát má vyjádřit údiv nad něčím neskutečným, nemožným, nepravděpodobným. Překlad převzat z: PUŠKIN, A. S.: *Dramata*. Přel. Otokar Fischer. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957.

^[3] Pozn. překl.: Německý aforismus znamená: „Jak kdo chce; jak má kdo rád; proti gustu žádný dišputát.“ (Doslovně: Každé zvíře má svůj skřehot.) Člověk si tedy může vybrat stejně jako zvíře. Solovjov ale doplňuje, že jej pak čeká stejný úděl, jaký čeká zvířata: „Každému zvířeti je souzeno pojít.“

^[4] Vizte dále v předmluvě k prvnímu vydání o tom, že stejně tak končí i domnělá cesta nadčlověka, která byla trefně osvětlena bláznovstvím nešťastného Nietzscheho.

^[5] Jeremiáš 48:10.

Mgr. Markéta Poledníková

Masarykova univerzita, Filozofická fakulta

Ústav slavistiky, Katedra filozofie

Arna Nováka 1

602 00 Brno 1

e-mail: 415780@mail.muni.cz